

FRANSKA PROBLEM OCH PERSPEKTIV

VERKNINGARNA av Europas detronisering som dominerande världsdel genom de tvenne stora krig, vilka gjort året 1914 till vägskeäl för en ny tidsålder och som outplånligt präglat första hälften av innevarande århundrade, visa sig långsamt men obönhörligt. Tecknen äro tydliga. Frankrikes bästa ungdom förblödde alltför talrikt på första krigets mannaslukande slagfält, som också berövade Storbritannien blomman av samma generation, särskilt bland det första krigsårets frivilliga av adepter från universitet och internatskolor, vilket vållat svårigheter att rekrytera de politiska partikadrerna. Sammanbrottet sommaren 1940 blottade Tredje republikens inre svaghet, och det är ett bevis på den historiska traditionens seghet, att Frankrike, som varken 1918 eller 1945 kunde segra av egen kraft, ändå fått sina anspråk att behandlas som en av »de fyra stora» tillgodosedda av de trofasta anglo-amerikanska bundsförvanterna — trots Stalins ursprungliga, i detta fall objektivt befogade gensagor.

Frånsett de mänskliga och materiella förlusterna synes första världskriget ha psykologiskt tillfogat Frankrike den värsta skadan, därigenom att medborgarna mist förtroendet till statsmakten. De flitiga och sparsamma fransmännen hade före 1914 aldrig tvekat att hörsamma regeringarnas uppmaning att köpa statsobligationer. Krigsskadeståndet 1871 till Tyskland på den då enorma summan av 5 miljarder guldfrancs tecknades, merendels inom Frankrike, på sådan rekordtid, att Bismarck ångrade, att han icke begärt ett ännu större belopp. När tsardömet efter fransk-ryska alliansen lade upp flera statslån i Frankrike för att stärka sin krigsberedskap mot Tyskland, bl. a. genom anläggning av strategiska järnvägar i stor skala, följde också den penningstarka publiken överhetens paroll och investerade minst 20 miljoner guldfrancs i ryska statspapper men fick en obotlig chock, då bolsjevikerna väg-

rade att vidkännas den störtade regimens skuldförbindelser. Vanvården av valutan under mellankrigsåren, med en kort ljusning under Poincarés energiska räddningsaktion som regeringschef under 1920-talet, erinrade fransmännen om att den första galopperande inflationen i Nya Tidens historia startade med assignaterna, vilka pappersmynt under det radikala folkväldets period under franska revolutionen gingo samma förintelse till mötes som den tyska Riksmarken under Weimarrepublikens första år. Den franska borgerliga allmänheten uppdagade efterhand, att republiken efter 1919 till sina tendenser blev alltmera jakobinsk. Visserligen giljotinerades inga aristokrater på Place de la Concorde utan istället regeringar i rask följd av deputeradekammaren i Palais Bourbon. Men en förtroendekris insmög sig mellan den borgerliga allmänheten och statsmakten. Spararna hamstrade guldmynt i strumpor, byrålådor eller som bönderna i halmstackar, och de mera förmögna placerade sina tillgångar i de tystlåtna schweiziska bankernas safes, varvid namnet ersattes med ett hemligt nummer. Så kom det därhän, att som Marcus Wallenberg senior brukade säga, Frankrike är ett rikt land med välmående befolkning men med usla statsfinanser. Värdet av den i Frankrike för skattemyndigheterna undångömda förmögenheten uppskattas till minst 10 miljarder guldfrancs, medan regeringarna nödgas dra sig fram med en mångfald olika skatter, otillräckliga lån, krediter hos Nationalbanken, dvs. sedelpressarna, samt amerikanska Marshall- och NATO-medel.

När Frankrike efter 1945 mera påtagligt än tidigare konfronterades med de infödda folkens strävan att avskutta sig vad demagogerna kalla »det koloniala oket», räckte dess krafter icke till att i ett åttaårigt krig hejda Indokinas avfall från moderlandet, helst sedan upprorsrörelsen i Tonkin under kommunisten Ho fått oavbrutet rundligt understöd från den nya röda regimen i den nordliga grannstaten, det kinesiska jätteriket. Efter Frankrikes kapitulation vid Genèvekonferensen sommaren 1954 har Tonkin eller Nordvietnam blivit en »folkdemokrati», Kambodja och Laos äro självständiga liksom Sydvietnam, med den skillnaden att Förenta staterna numera åtagit sig att vara sistnämnda nybildnings skyddsmakt i stället för Frankrike, som numera evakuerat sina trupper; Kambodja och Laos äro »neutraliserade» och anses tämligen tillgängliga för kommunistisk infiltration från grannen Nordvietnam, som med kinesiskt stöd systematiskt lär utbygga sin krigsmakt liksom den nordkoreanska »folkdemokratien» — för att, när den storpolitiska situationen synes gynnsam, förverkliga Indokinas och

Koreas »enhet» efter modell av 1950 års aggression mot Sydkorea.

Uttröttade av det långvariga djungelkriget i Indokina, för vilket nationalförsamlingen i Paris icke ville offra en enda värnpliktig som förstärkning åt främlingslegionärer och afrikanska trupper, resignerade fransmännen inför nederlaget, ehuru detta inledde likvideringen av deras stora kolonialvälde. Allvarligare icke blott för Frankrike utan även för Atlantpaktens sydfrent är den upprorsfana, som efter andra världskrigets slut höjdes i Tunis och Marocko, franska protektorat sedan respektive 1881 och 1912, ävensom i den forna sjörovarstaten Algeriet, vars erövring Frankrike begynte redan 1830 och som numera införlivats med republiken, vilken enligt sin konstitutions första paragraf är »une et indivisible». Den roll som bakblåsare och bundsförvant, vilken kommunismen spelade i Indokina, utföres i Nordafrika av den nyväckta panarabiska nationalismen, som har sitt säte i Islams största stad och andliga centrum, Kairo, där Egyptens diktator, överstelöjtnant Nasser, alltmera framstår som den s. k. arabligans ledare. Av misströstan att få bukt med oppositionen i Tunis och i Marocko har Frankrike retirerat längs hela linjen. Mendès-France gjorde sitt speciella slag i saken genom att omedelbart efter uppgörelsen i Genève företa ett blixtbesök hos bejen av Tunis med löften om att uppta nya förhandlingar i syfte att förläna Tunis ett sådant mått av självstyrelse, att det skulle kunna få ha eget polisväsen, armé och utrikesrepresentation. Året därpå var Mendès-Frances efterträdare Edgar Faure redo till samma eftergifter gentemot separatisterna i Marocko. I bägge fallen återkallades de deporterade nationella ledarna, Bourgiba i Tunis och sultan Mohammed V i Marocko, för att erkännas som representanter för sina länder. I Tunis synas ordning och lugn ha blivit någorlunda återställda. Bourgiba har fanatiska vedersakare med stöd i Kairo, som kräva full självständighet för Tunis och alla fransmäns fördrivande, men han segrade i våras överväldigande vid de första valen till ett nytt parlament och står nu i spetsen för regeringen. Överenskommelsen med Frankrike innehåller dock åtskilliga dunkla punkter; bl. a. hade Paris försummat att trygga de i Tunis bosatta fransmännens existens och rättigheter.

I Marocko har sultan Mohammed utåt även inhöstat den triumfen, att Franco sett sig nödgad att ge avkall på den mindre andel Spanien hade i norra Marocko och avstå från Spaniens prioritetsställning i det internationella Tanger. Inåt tycks dock ställningen undermineras på så sätt att den radikala nationaliströrelsens egna

trupper, dvs. f. d. partisaner, neka att samverka med den »nationella armé» på cirka 15 000 man, som sultanen skrapat ihop genom att överta franska berbertrupper med deras franska befäl. De franska styrkor, som ännu dröja kvar i Marocko, stå med för fot gevär och förbjudas att bita ifrån sig vid de övergrepp, för vilka de ofta ut-sättas från befolkningens sida. Efter paschans av Marrakech, El Glaoui, död ha berberna inte längre någon sammanhållande ledning, och anarkiska tumult med bestialiska mord förekomma åtminstone i Marrakech men sannolikt även på andra håll utan att det bringas till utlandets kännedom. Pessimister påstå, att den inre förvirringen i Marocko snart skall gå så långt, att situationen från 1912 återkommer, då sultanen i Fez anmodade Frankrike till en militär intervention, som fick protektoratet till följd!

Långt mera bekymmersam och osäker ter sig situationen i Algeriet för Frankrike. Insurgenterna hålla sig dolda i bergen och i de byar, vilkas befolkning de genom fruktansvärd terror tvungit till lydnad. Kriget börjar därför likna guerillan i Indokina; de franska trupperna få endast tag i några smärre kontingenter åt gången och förinta dem under öppna strider på dagen, men på natten dyka nya skaror upp, vilka driva sin djärvhet så långt att omgivningarna i Algeriets större städer äro osäkra. Genom förhör med fångar och undersökning av deras papper har det befunnits att upprorsrörelsen organiseras och ledes med vapen och pengar från Kairo via Lybien och att de i Algeriet förbjudna k o m m u n i s t e r n a äro självklart i livlig verksamhet.

Emellertid har den övertygelsen blivit rotfast i Frankrike, att Algeriet till varje pris måste förbli en fransk besittning, oavsett de framtida former, vari denna status kan konstrueras. En förlust av Algeriet skulle spärra Frankrikes direkta landförbindelse med Sahara och dess »slumrande miljoner» samt med de väldiga vidder Frankrike äger i Ekvatorialafrika ända ned till Kongofloden. Även Guy Mollets regering av socialister och Mendès-liberaler förfäktar denna åsikt icke blott i teorien utan även i praktiken genom att tillmötesgå den franske generalguvernören i Algeriet, socialisten Robert Lacostes, oupphörliga fordringar på sådana förstärkningar av franska armén i Algeriet, som nödvändiggöra inkallelser av reservister från äldre årsklasser. Härför har Mollet fått nationalförsamlingens bemyndigande, vilket inte var möjligt, då det gällde Indokina, och det är helt förklarligt att de borgerliga gärna rösta på en socialistisk konseljpresident, som genomför vad de i rege-ringsposition skulle ha haft stora vanskligheter att ernå. På så sätt

ha de franska styrkorna i Algeriet bragts upp till cirka 400 000 man på bekostnad av de franska divisionerna i Västtyskland och hemlandet, som givetvis i hög grad försvagat Atlantpaktförsvaret och en välbehövlig kuppberedskap i själva Frankrike.

Under valrörelsen fordrade »republikanska fronten» med Mollet och Mendès-France som målsmän att främst förhandlingar skulle upptas med de algeriska nationalisterna, men det har mött svårigheter, därför att dessa äro splittrade och deras ledares vistelseort okänd. Det fanns dock en moderat algerisk nationalist, Ferat Abbas, som ansågs vara mera vänligt stämd mot fransmännen, och det var en smärtsam överraskning, då denne nyligen meddelade, att han befann sig i Kairo för att tillsammans med den mer rabiata riktningen söka få till stånd en samlad motståndsrörelse, vilket måste skärpa oförsonligheten mot Frankrike. Det är också betecknande att både Bourgiba och Mohammed V förklarat sig solidariska med »de kämpande bröderna» i Algeriet samt till och med hotat militärt ställa sig på deras sida.

Frankrikes läge blir allt besvärligare. Det är icke vidare upplyftande att den kommunistiske kameleonten president Tito av Jugoslavien inbjudits till Paris och mottagits under storartade hedersbetygelser i förhoppning att han skulle kunna lägga ett gott ord i Kreml till Frankrikes förmån, som kunde dämpa aktiviteten i Kairo! Före pingst begåvo sig också Mollet och Pineau till Moskva, men denna utflykt blev icke realpolitiskt lönande. Tvärtom — som replik på Mollets vägran att utgå ur Atlantpakten utbragte Krusjtjev vid en av de bekanta lika vordkavåta som vulgära Kremlbanketterna en skål »för araber och andra folk som kämpa för sitt nationella oberoende», vilket var en förolämpning mot de franska gästerna och en eggelse åt den panarabiska rörelsen. Mollet sitter — *faute de mieux!* — alltjämt som konseljpresident och får upprepade förtroendevota för sin socialpolitik, som kommer att kosta franska statskassan så mycket nya utgifter, att inflationsfaran kan stimuleras genom statens anlitanande av sedelpressarna. Det är också fördelaktigt att poujadisterna avslöjats som det pajasparti de äro.

Det är dock tänkvärt, att den 66-årige general Charles de Gaulle ånyo låter tala om sig. Genom den hopkrympta partigrupp, som finns kvar från gruppens stora valseger i juni 1951, lät han plötsligt meddela sin villighet att ställa sig till förfogande, om president Coty anmodade honom men på sådana villkor inom laglighetens gräns, att det icke kunde bli tal om en statskupp. Han krävde därvid att nationalförsamlingen tills vidare skulle hemförlovas för att sedermera

godkänna det förslag till ny författning, närmast i anslutning till Förenta staternas med dess makt för presidenten, som generalen städse förordat. Denna sensation vållade likväl icke något allmänt anskri — utom hos kommunisterna som nu misströsta om möjligheterna att få till stånd en ny »folkfront» och förty börja angripa regeringen Mollet med agitatoriska upprop till värnpliktiga att motsätta sig inkallelserna, som på en del håll anstiftade rent myteri bland dessa. Märkligt är vidare att både Mendès-France — personligen alltjämt god vän med de Gaulle, vars motståndsrörelse och regering han en gång tillhörde — och Lacoste uppges ha besökt de Gaulle i hans lantliga avskildhet, där han nyss fullbordat andra bandet av sina memoarer. De Gaulle uppges också vistas i Paris oftare än vanligt. Och vem vet? Känner sig Frankrike så svagt att allmänna opinionen längtar efter den s. k. starke mannen — vilken i de Gaulles gestalt av kommunisterna torde komma att bedömas som en typ à la Franco med ett eventuellt inbördeskrig som ödesdigert perspektiv?

Ibland kan dock Frankrikes trångmål framtvunga ett förnuftigt medgivande såsom den i dagarna »i princip» träffade överenskommelsen om Saars återbördande till Västtyskland mot vissa ekonomiska komensationer åt Frankrike, vilket måste gagna den nya granssämjan mellan Centraleuropas tidigare bältespännare i många blodiga fejder. Vid månadsskiftet maj/juni var eljest läget i Frankrike oförändrat med undantag av Mendès-Frances demission, som han länge bebådadt, framför allt missnöjd med sin passiva rolluppgift i regeringen, där han var vice konseljpresident men ej utrikesminister såsom han önskat. Sakligt har också Mendès-France kritiserat Mollets beroende av Lacostes politik i Algeriet såsom alltför ensidigt militär på bekostnad av aktuella reformkrav. Mendès-France manade emellertid sina meningsfränder inom regeringen att icke följa honom, vilket dessa heller icke tycks ha åstundat. Härigenom har Mendès-France blivit lika isolerad som före 1954, och förvirringen inom det socialradikala partiet, vars vice ordförande han är, skildras som ytterligare förvärrad. Mollet åter har vunnit i prestige hos grupperna åt höger, för vilka Mendès-France var une hête noire, och Mollet kunde efter flera dagars debatter om det nordafrikanska problemkomplexet den 5 juni inhösta ännu ett förtroendevotum från nationalförsamlingen men denna gång med knapp majoritet, 240 röster, 59 mot och 201 nedlagda, bland dem kommunisterna, som eljest brukade stödja honom.

Nu kan en fransk regering utan risk ställa kabinetsfrågor på

Franska problem och perspektiv

löpande band i Palais Bourbon, därför att ingen borgerlig majoritet vare sig vill eller vågar axla det stora ansvaret. Mollet må erhålla aldrig så många förtroendevota från nationalförsamlingen, men vad hjälper det när den allmänna tilliten uppenbarligen tryter, att Frankrike är i stånd att bemästra sina nationella kriser.